

O časopisu *Pilar* na Hrvatskom radiju

U emisiji o znanosti Hrvatskoga radija, *Drag mi je Platon*, emitiranoj na I. programu 27. veljače 2008., urednica emisije dr. Blanka Jergović razgovarala je o časopisu *Pilar* s njegovim urednicima. Objavljujemo tonski zapis emisije s neznatnim promjenama s obzirom na govornu odnosno pisanu riječ.

BLANKA JERGOVIĆ: Časopis *Pilar* je u dvije godine izlaženja otvorio brojne istraživačke teme iz područja društveno-humanističkih znanosti. O tome ćemo razgovarati s dr. Srećkom Lipovčanom, glavnim urednikom i dr. Zlatkom Matijevićem, zamjenikom glavnog urednika.

Dr. Lipovčan, Vi ste kao glavni urednik časopisa Pilar krenuli s dosta visokom ambicijom otvaranja vrlo »vrućih« tema iz područja društveno-humanističkih znanosti. Dosad su objavljena tri broja na hrvatskom i jedan, međunarodni broj, na engleskom i njemačkom jeziku. Nakon dvije godine izlaženja časopisa kakvi su, prema Vašem mišljenju, postignuti rezultati. Postoji li u hrvatskoj znanstvenoj i kulturnoj javnosti interes za časopis i teme koje se u njemu obrađuju?

SREĆKO LIPOVČAN: Pa, mislim da interesa ima, mislim također i to da smo s ova četiri broja i pobudili dodatni interes, razvijajući tzv. »Pilarovske teme« na nekoliko razina u jednom dužem razdoblju od kraja XIX. stoljeća, pa sve do u najnovije doba; sve su to bile teme vezane uz pojam modernizacije društva na različite načine, u čemu je Ivo Pilar bio često puta i među prvima koji su o tome pisali. Dakle, Pilar — njegov život i djelo, ali ne samo on, nego i krug onih koji su se zapravo bavili njegovim temama.

B.J.: *Ove dvije godine i ova četiri broja pokazali su da su neke istraživačke teme doista aktualne i danas. Jedna od njih je svakako i pitanje podrijetla vjere starih Hrvata. Dr. Matijeviću, što je o tome u svojim istraživanjima otkrio dr. Ivo Pilar?*

ZLATKO MATIJEVIĆ: Dr. Pilar je pionir glede istraživanja stare vjere Hrvata. On je istodobno sa češkim filologom dr. Janom Peiskerom

došao na ideju da stari Hrvati nisu bili politeisti (mnogobošci) nego dualisti. Njihova je dualistička vjera bila neposredni nastavak religije velikoga iranskog vjerskog učitelja Zaratuštre. I Peisker i Pilar su mnoštvom oronima, ali i ostatacima dualističkih hramova, pokazali da je njihova teorija vrlo ozbiljna i da se s njom treba računati u znanosti.

B.J.: *Kakva je bila recepcija Pilar-Peiskerove teorije o dualističkoj vjeri starih Hrvata?*

Z.M.: Neposredno nakon objavljivanja njihovih znanstvenih rezultata u tada relevantnim hrvatskim stručnim časopisima, na teoriju je pozitivno reagirao dr. Milan pl. Šufflay, glasoviti hrvatski povjesničar. Zanimljivo je da je pozitivnoga odjeka bilo i u Srbiji, gdje se sasvim ozbiljno, ne bez argumenata, tvrdilo da je današnji Beograd nekad, bio jedno takvo dualističko svetište.

Nije nezanimljivo primijetiti da nakon Pilarove i Peiskerove smrti, a obojica su umrli 1933., njihova teorija o dualističkoj vjeri starih Hrvata, ali brojnih drugih naroda na širokom potezu od Baltika na sjeveru do balkanskoga planinskog masiva na jugu Europe, nije više ozbiljno uzimana u razmatranje. Ona je naprosto ostala prešućena u hrvatskoj historiografiji.

B.J.: *Kakav je odnos suvremenih društveno-humanističkih znanosti prema toj teoriji?*

Z.M.: Iako prešućivana, Peisker-Pilarova teorija ipak nije u potpunosti zaboravljena. O tome nam svjedoči i nova knjiga uglednoga zagrebačkog etnologa prof. V. Belaja »Hod kroz godinu« (Zagreb, 2007.) Odlukom uredništva časopisa *Pilar* da se objave integralne verzije rasprava u kojima su Peisker i Pilar iznijeli svoja gledišta o dualističkoj vjeri i njezinoj rasprostranjenosti na europskom kontinentu, željelo se potaknuti akademsku zajednicu na ponovno promišljanje o onomu što su nam češki i hrvatski znanstvenik ostavili kao plod svojih višegodišnjih istraživanja. Da bismo pokazali svu ozbiljnost Peisker-Pilarove teorije njihove smo rasprave ilustrirali slikovnim materijalom koji je ranije bio teško dostupan. Tu u prvom redu mislim na fotografiju kipa dobrog boga Sventovida i njegova zlog protivnika Veleša (Volosa), poznatijega pod imenom Triglav. Objavili smo i neko-

liko rijetkih fotografija, nastalih krajem XIX. st., na kojima se jasno vide ostaci starohrvatskih hramova podignutih prije nego što su Hrvati prihvatili kršćanstvo.

Odgovor na pitanje jesu li Peisker i Pilar bili u pravu može dati samo suvremena znanost. Naravno, interdisciplinarni pristup istraživanju vjere starih Hrvata je *conditio sine qua non*.

B.J.: *S obzirom na to da živimo u politički trusnom području, u znatnoj mjeri uobičajenom nakon završetka Prvoga svjetskog rata, recite nam kako je Pilar zamišljao rekonstrukciju i očuvanje Austro-Ugarske Monarhije 1918. godine?*

Z.M.: Općenito je poznato da je Pilar zagovarao opstanak Monarhije. On je, ne bez razloga, čvrsto vjerovao da je Hrvatskoj mjesto u Srednjoj Europi. Habsburška Monarhija, odnosno njezina inačica Austro-Ugarska, bila je zapravo pribežište svih onih naroda koji su kroz povijest doživjeli državni brodolom. Pilar se zalagao za stvaranje jedne pravedno uređene države u Srednjoj Europi, čiji bi narodi imali mogućnost organizirati kulturni, gospodarski i politički život u skladu sa svojim opravdanim težnjama. On je, naravno, tu prvenstveno mislio na Hrvatsku i njezinu reintegraciju unutar granica Monarhije. Točno predmnijevajući da će nakon pobjede sila Antante u svjetskom ratu Hrvatska biti izvučena iz srednjoeuropskoga okruženja i ugurana u »balkanski lonac«, koji joj nikako nije odgovarao, Pilar se svim svojim intelektualnim snagama opirao rastakanju Monarhije na njezine sastavne dijelove. Opravdano držeći da Monarhija ne smije izaći na Mirovnu konferenciju kao poražena sila koja ima unutarnje probleme, prvenstveno narodnosne naravi, koji su prijetili da ju izbrišu s političkog zemljovišta Europe, Pilar se, početkom listopada 1918., u bečkom Političkom društvu javno zavezao za napuštanje tada vladajućega dualističkog sustava u korist federalističkoga. Za njega je to bio jedini način da se prostor Srednje Europe spasi od propasti. Očuvanjem Monarhije trebalo se dobiti jedan čvrsti okvir unutar kojeg bi bili osigurani optimalni uvjeti razvoja svih srednjoeuropskih naroda. U kontekstu pregovora o ulasku naše države

u punopravno članstvo Europske Unije, Pilarova razmišljanja o Hrvatskoj kao integralnom dijelu jedne veće geopolitičke cjeline nisu niti danas nezanimljiva.

B.J.: *Dr. Lipovčan, od tema koje namjeravate sada objaviti u 5. i 6. broju, što biste istaknuli?*

S.L.: Opet ćemo se u idućem broju malo približiti sadašnjem vremenu. Već smo imali jedan tekst o etničkom čišćenju u Bosni u trećem broju, a sada ćemo nastaviti s pitanjima demografije, zahvativši malo šire od toga, dakle cijelo područje bivše Jugoslavije u demografskom smislu; riječ je o tome, kako se zapravo pripremalo sve ono što se devedesetih godina događalo. Ako se na fenomene koji danas izgledaju vrlo aktualni i dakako slušuju našu pozornost iz niza sasvim objektivnih razloga, gleda samo iz današnje perspektive, naravno da se gotovo ništa ne može razumjeti; mora se doći do korijena stvari a to onda pretpostavlja i pogled barem stotinjak godina unatrag, ako je riječ recimo o temi koju sam sad spomenuo. U krajnjoj liniji evo nešto sasvim aktualno: pitanje s koliko opravdanja ili neopravdanja je proglašena neovisnost Kosova. Na to pitanje je nemoguće odgovoriti ukoliko se ima u vidu samo ono što se događalo zadnjih deset ili čak dvadeset godina: mora se sagledati najmanje proteklih stotinu godina, otkada je cijela priča počela. Ovaj posao kojim se i mi bavimo u našem časopisu, naravno i drugi kolege u drugim publikacijama, jest nastojanje da se našem suvremeniku na prihvatljiv način pokuša objasniti ono što njega i danas zanima, ali možda toga časa nije niti svjestan, da je to tema koja ga zanima ukoliko se ona ne prezentira na pravi način.

U tom smislu će ove godine drugi broj po redu, dakle šesti, biti ponovno međunarodni, gdje će biti jedan blok o hrvatsko-slovenskim odnosima u europskom kontekstu. Sudjelovat će i naši kolege iz inozemstva, ne samo iz Slovenije, s temama koje na neki način vežu Hrvatsku, Sloveniju i europsku problematiku. Bez obzira na to što se tematski radi o razdoblju prije prvoga svjetskog rata, bit će vrlo zanimljivo saznati na koji su način ljudi u ono doba promišljali nešto, što mi zapravo pro-

mišljamo danas — dakako, u sasvim novim okolnostima. I — to je ono u čemu mislim da su znanstveni časopisi ne samo nekakva oaza ili enklava za nekoliko čudaka koji se bave poslovima koji nikoga ne zanimaju, nego upravo suprotno od toga: »kopajućí« po raznim stvarima dolazi se uvijek do onoga što još uvijek tu jest. Jer, povijesno je ono što još uvijek postoji, povijesno nije naprosto prošlost koja je nestala i koja više nikoga ne zanima.